

ZÁJMENA (PRONOMINA)

Studijní opora pro studenty oboru Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Mgr. Klára Gyüre, Ph.D.

Pedagogická
fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

ZÁJMENA (PRONOMINA)

Studijní opora pro studenty oboru Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Mgr. Klára Gyüre, Ph.D.

odborný asistent

Katedra českého jazyka a literatury

Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
2023

ZÁJMENA – obecná charakteristika

- **ZASTUPUJÍ** podstatná a přídavná **JMÉNA** nebo na ně **UKAZUJÍ** (př. *kamarád - on, sestra - ona, modrý svetr - ten svetr*)
- jsou **ohybná** - tzn. skloňují se
- ve větě mají nejčastěji funkci **podmětu** (*Ona peče koláč.*), **podmětu nevyjádřeného** (*Peče koláč.*), **přívlastku shodného** (*ten náš chlapeček*), **předmětu** (*Měl bys ji poslouchat.*), **doplňku** (*Zůstal tam sám.*) a **jmenné části přísudku jmenného se sponou** (*Chleba je náš.*)
- dělíme je na:
 - **RODOVÁ** - vyjadřují rod **mužský, ženský a střední** (př. *on, ona, ono, oni, ony, ona, můj, moje, má, mé, který, která, které...*)
 - **BEZRODÁ** - **nevyjadřují rod** (tzn. pro všechny rody stejné tvary) - př. *já, ty, my, vy, se/si*

A) SÉMANTICKÉ VLASTNOSTI

DRUHY ZÁJMEN

A) OSOBNÍ	JÁ, TY, ON, ONA, ONO, MY, VY, ONI, ONY, ONA, ZVRATNÉ SE/SI
B) UKAZOVACÍ	TEN, TA, TO, TI, TY, TA, TENTO, TATO, TOTO, TENHLE, ONEN, TAKOVÝ, TÝŽ, TENTÝŽ, SÁM...
C) PŘIVLASTŇOVACÍ	MŮJ, TVŮJ, JEHO, JEJÍ, NÁŠ, VÁŠ, JEJICH, ZVRATNÉ SVŮJ
D) TÁZACÍ	KDO?, CO?, JAKÝ?, KTERÝ?, ČÍ?
E) VZTAŽNÁ	KDO, CO, JAKÝ, KTERÝ, ČÍ, JENŽ
F) NEURČITÁ	NĚKDO, NĚCO, NĚJAKÝ, NĚKTERÝ, NĚČÍ, LECKDO, KDOKOLI, COSI, KAŽDÝ, VŠECHEN, ČÍSI...
G) ZÁPORNÁ	NIKDO, NIC, NIJAKÝ, NIČÍ, ŽÁDNÝ

OSOBNÍ (personalia)

- **JÁ, TY, ON, ONA, ONO, MY, VY, ONI, ONY, ONA, ZVRATNÉ SE/SI**
 - **ZASTUPUJÍ 1., 2., a 3. MLUVNICKOU OSOBU** nebo na ni **ODKAZUJÍ**
 - **ZVRATNÉ SE**
 - zastupuje osobní zájmeno, pokud je věc nebo osoba, kterou dané zájmeno označuje, shodná s **podmětem** (př. *Já se češu.*)
 - **nemá 1. pád** (2. sebe, 3. si/sobě, 4. se/sebe. 6. sobě, 7. sebou)
 - **sebou X s sebou** (př. *Ryba sebou mrskala.* - pohyb těla X *Vzal si s sebou psa.* - vzít, nést, vést...)
 - **ZVRATNÁ SLOVESA** - většina z nich má i **nezvratný protějšek** (př. *objevit se - objevit, učit se - učit*). Některá však nezvratný protějšek **nemají** = **REFLEXIVA TANTUM** (př. *bát se, dařit se, modlit se*) - **celé určíme jako sloveso!** - tzn. nedělí se na sloveso a zájmeno
-
- 2. a 4. pád zájmena JÁ (MĚ, MNE) - krátké a dlouhé tvary jsou rovnocenné
 - 2. pád zájmena ON - bez NĚJ i NĚHO

UKAZOVACÍ (demonstrativa)

- **TEN, TA, TO, TI, TY, TA, TENTO, ONEN, TENHLE, TAKOVÝ, TÝŽ, TENTÝŽ, SÁM**
 - **UKAZUJEME** jimi na **OSOBU, ZVÍŘE, VĚC, VLASTNOSTI, STAVY, DĚJE**
-
- často **odvozena prefixy** (tam-, tamhle-, tu-, tuhle-) - *př. tamto, tamhleto*; a **postfixy** (-to, -hle, -tam) - *př. toto, tohle, tentam*

PŘIVLASTŇOVACÍ (posesiva)

- **MŮJ, TVŮJ, JEHO, JEJÍ, NÁŠ, VÁŠ, JEJICH, SVŮJ**
- **PŘIVLASTŇUJEME** jimi něco **1., 2., a 3. OSOBĚ**

-
- osobě, je-li v téže větě **podmětem**, přivlastňujeme zájmenem **SVŮJ**
(př. Přinesla jsem si své knihy. X Je to můj svetr.)
 - **JEHO, JEJICH** - **nesklonná**, ale ve větě funkce **přívlastku shodného**
 - **JEJICH x JEJÍCH** - z *jejich* očí (mn.č. - z očí dívek) X z *jejích* očí (j.č. - z očí dívky)
 - **MÍ, TVÍ** - knižní

TÁZACÍ (interrogativa)

- **KDO?, CO?, JAKÝ?, KTERÝ?, ČÍ?**
 - **PTÁME SE JIMI** po osobě, věci, vlastnosti
 - uvozují **věty tázací**
-
- zájmenem **KDO** se ptáme na **osobu**, **CO** na **věc**, **JAKÝ** na **vlastnost**, **KTERÝ** na **výběr**, **ČÍ** na **vlastníka** nebo **původce**
 - mohou být tvořena **postfixy** -ž (*kdož, což*), -že (*kdože, cože*), -pak (*kdopak, copak, čípak*), -žpak (*kdožpak, cožpak*)

VZTAŽNÁ (relativa)

- **KDO, CO, JAKÝ, KTERÝ, ČÍ, JENŽ**
 - vyjadřují **VZTAH VEDLEJŠÍ VĚTY** k některému **ČLENU ŘÍDÍCÍ VĚTY**
 - vedlejší větu může uvozovat i zájmeno tázací (př. *Přišel Pavel, který je vždy poslední.* - **lze** nahradit **JENŽ** = vztažné X př. *Ptám se tě, který z nich je poslední.* - **nelze** nahradit **JENŽ** = tázací)
-
- **nesklonné** zájmeno **CO** - v hovorové češtině se může použít místo **KTERÝ** (př. *Poslal dopis, co včera napsal.*)
 - v obecné češtině (nespisovná) i **příslovce JAK** - př. *To je ten chlapec, jak jsem ti o něm říkal.*

NEURČITÁ (indefinitiva)

- **NĚKDO, NĚCO, NĚJAKÝ, NĚKTERÝ, NĚČÍ, KDOSI, COSI, JAKÝSI, KTERÝSI, COKOLI, JAKÝKOLI, MÁLOKTERÝ, MÁLOČÍ, LEDAKDO, LEDACO, LEDAJAKÝ, LEDAKTERÝ, LECJAKÝ, LECČÍ, LEDASCO, LEDASKDO, LEDASKTERÝ, KAŽDÝ, VŠECHEN**
 - **neoznačujeme** jimi **blíže**, o kom/čem je řeč nebo **naznačujeme** jen **obecně**
-
- zájmena **VYMEZOVACÍ** - KAŽDÝ, VŠECHEN, SÁM/SAMÝ, TÝŽ, TENTÝŽ
 - jsou složena z **tázacích zájmen** a různých **prefixů** (**ně-** někdo, něco, nějaký; **lec-** leckdo, lecco, lecčí; **leda-** ledakdo, ledajaký; **kde-** kdekdo, kdekterý; **zřídka-** zřídkakdo, zřídkaco; **málo-** málokdo, málokterý)
 - **postfixy** -si (*kdosi, cosi, kterýsi*), -s (*kdos, cos, čís*), -koli/koliv (*kdokoli/v*), -kolivěk (*kdokolivěk*)
 - **spřežky** - *bůhvíkdo, čertvíco*

ZÁPORNÁ (negativa)

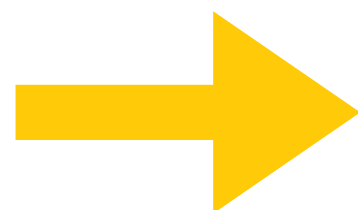
- **NIKDO, NIC, NIJAKÝ, NIČÍ, ŽÁDNÝ**
- **POPÍRAJÍ EXISTENCI**, vyjadřují **zápor**

B) MORFOLOGICKÉ VLASTNOSTI

SKLOŇOVÁNÍ ZÁJMEN

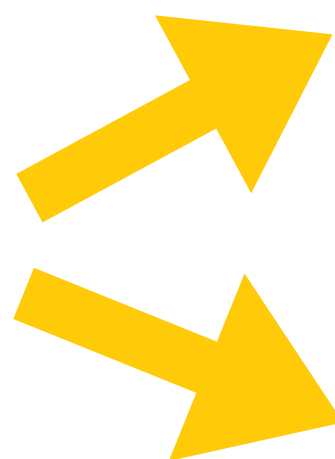
- určujeme **PÁD, ČÍSLO, ROD**

- **BEZRODÁ**

1. **ZVLÁŠTNÍ** skloňování (*př. já, ty, my, vy, se*)

- **RODOVÁ**

2. **ZÁJMENNÉ** skloňování

- vzor **TEN** (tvrdý vzor), **NÁŠ** (měkký vzor), **všechen** (smíšený vzor) - *př. kdo, onen (vzor TEN), co, on, jenž, váš (vzor NÁŠ)*

3. **ADJEKTIVNÍ** skloňování

- vzor **MLADÝ, JARNÍ** *př. takový, jaký, který, žádný (vzor MLADÝ), její, čí, něčí, čísi, ničí (vzor JARNÍ)*

! NESKLONNÁ: jeho, jejich, jehož, jejichž

C) SYNTAKTICKÉ VLASTNOSTI

SYNTAKTICKÉ VLASTNOSTI ZÁJMEN

- zájmena ve větě **plní funkci jmen, která zastupují**
 - *on, my...* - chovají se jako podstatná jména (př. Jirka šel na zahradu. On šel na zahradu.)
 - *nějaký, každý...* - chovají se jako přídavná jména (př. Na stole leží hezky talíř. Na stole leží nějaký talíř.)
- **opěrné výrazy:** jedná s o pouhý formální větný člen, jehož funkcí je zaplnit valenční pozici ve větě. Vlastní větný člen je v tomto případě závislá věta (tzn. věta vedlejší), která rozvíjí sloveso (ve větě řídící), nikoliv zájmeno (opěrný výraz) - př. Zarazilo mě to, že se odmítal setkat. (Zarazilo mě odmítnutí setkání.)
- **není větným členem:**
 - **zájmeno CO:** př. Co to máš v té ruce? Co je té motorce?
 - **nadbytečný předmět:** př. Vezmeme to lesem. Šine si to k nádraží.
 - **zdánlivý podmět:** př. Ve dvou se to lépe táhne. Venku se to hemží dětmi.
 - **odkazující výrazy:** př. On není ten, kdo by se zalekl.

PRIMÁRNÍ A SEKUNDÁRNÍ FUNKCE

PRIMÁRNÍ FUNKCE

- **PODMĚT** (př. Já tam nepůjdu.)
- **PŘEDMĚT** (př. Měl bys ji poslouchat.)
- **PŘÍVLASTEK SHODNÝ** (př. Sněž to jablko!)

SEKUNDÁRNÍ FUNKCE

- **DOPLNĚK** (př. Zůstal tam sám.)
- **JMENNÁ ČÁST
PŘÍSUDKU JMENNÉHO
SE SPONOU** (př. Chleba je náš.)

1. Podtrhněte všechna zájmena a následně je roztrďte podle druhů.

Kdo tam sedí? Někdy k vám přijdeme na návštěvu. Nikdo o mně neví. Nic mu neřekl. Kdy se přijdeš podívat? On za chvíli pojede. Kam ji veze? Řekni jim to. Někdo si bude ještě volat. Jejich dům stojí tam na kopci. Čí je to hlas? Málokdo ho poznal. My chceme tenhle obraz. Žádný strom neroste do nebe. Přemýšlel, kdo za sebou nechal ten nepořádek. Bez vašeho souhlasu nikdo neodejde. Mohl to být kdokoliv. Řešili, jaké varianty mohou nastat. Každý chtěl být u toho. U nehody zastavil tento muž. Povězte nám, jaká je vaše představa. U dveří ležel nějaký balík. Komu patří ta kniha? Byl to tentýž vedoucí jako minule. Ptej se na takové otázky, které tě zajímají. Všechny jsem je tam poslal. Prozrad' mi, o čem sníš. To by mohl říct každý. Ničeho nelituji. Nenechávejme ho dlouho samotného. Můj soused udělal ve své písemné práci chybu v tomtéž příkladu jako já. My se o to postaráme sami. Co jsi tím myslela? Toho pána nikdo z nás nezná.

Kdo tam sedí? Někdy k vám přijdeme na návštěvu. Nikdo o mně neví. Nic mu neřekl. Kdy **se** přijdeš **podívat**? On za chvíli pojede. Kam ji veze? Řekni jim to. Někdo si bude ještě volat. Jejich dům stojí tam na kopci. Čí je to hlas? Málokdo ho poznal. My chceme tenhle obraz. Žádný strom neroste do nebe. Přemýšlel, kdo za sebou nechal ten nepořádek. Bez vašeho souhlasu nikdo neodejde. Mohl to být kdokoliv. Řešili, jaké varianty mohou nastat. Každý chtěl být u toho. U nehody zastavil tento muž. Povězte nám, jaká je vaše představa. U dveří ležel nějaký balík. Komu patří ta kniha? Byl to tentýž vedoucí jako minule. **Ptej se** na takové otázky, které tě zajímají. Všechny jsem je tam poslal. Prozrad' mi, o čem sníš. To by mohl říct každý. Ničeho nelituji. Nenechávejme ho dlouho samotného. Můj soused udělal ve své písemné práci chybu v tomtéž příkladu jako já. My se o to postaráme sami. Co jsi tím myslela? Toho pána nikdo z nás nezná.

OSOBNÍ: VÁM (1.p. VY), (O) MNĚ (1.p. JÁ), MU (1.p. ON), ON, JI (1.p. ONA), JIM (1.p. ONY), SI (nemá 1. a 5. pád), HO (1.p. ON), MY, SEBOU (nemá 1. a 5. pád), NÁM (1.p. MY), TĚ (1.p. TY), JE (1.p. ONI/ONY/ONA), MI (1.p. JÁ), HO (1.p. ON), JÁ, MY, NÁS (1.p. MY)

PŘIVLASTŇOVACÍ: JEJICH, VAŠEHO, VAŠE, MŮJ, SVÉ (1.p. SVÁ)

UKAZOVACÍ: TO, TO, TENHLE, TEN, TO, TOHO (1.p. TEN), TENTO, TA, TO, TENTÝŽ, TAKOVÉ, TO, TOMTÉŽ (1.p. TENTÝŽ), TO, SAMI, TÍM (1.p. TO), TOHO (1.p. TEN)

TÁZACÍ: KDO, ČÍ, KOMU, CO

VZTAŽNÁ: KDO, JAKÉ, JAKÁ, KTERÉ, ČEM (1.p.CO)

NEURČITÁ: NĚKDO, MÁLOKDO, KDOKOLIV, KAŽDÝ, NĚJAKÝ, VŠECHNY, KAŽDÝ

ZÁPORNÁ: NIKDO, NIC, ŽÁDNÝ, NIKDO, NIČEHO, NIKDO

Procvičování online

[https://vseved.upol.cz/test_button.php?
soubor_pro_resitele=1636110861JWM&jmeno_souboru_zadani=cestina074&ukolu_celkem=96&](https://vseved.upol.cz/test_button.php?soubor_pro_resitele=1636110861JWM&jmeno_souboru_zadani=cestina074&ukolu_celkem=96&)

<https://www.umimecesky.cz/cviceni-zajmena>

1. SÉMANTICKÉ VLASTNOSTI ZÁJMEN

- obecná **definice**
- klasifikace: zájmena **rodová** a **bezrodá** + příklady
- **druhy** zájmen: osobní, ukazovací, přivlastňovací, tázací, vztažná, neurčitá, záporná + příklady

2. MORFOLOGICKÉ VLASTNOSTI ZÁJMEN

- pád, číslo, rod
- skloňování zájmen: **zvláštní, zájmenné a adjektivní** + vzory a příklady
- příklady **nesklonných** zájmen

3. SYNTAKTICKÉ VLASTNOSTI ZÁJMEN

- **primární** a **sekundární** funkce + příklady
- opěrné výrazy + příklad
- která zájmena nejsou větným členem + příklad

Zdroje

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2812-7.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.

GAZDÍKOVÁ, Vlasta. *Slovní druhy expres*. Brno: Edika, 2020. ISBN 978-80-266-1533-0.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. Odry: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

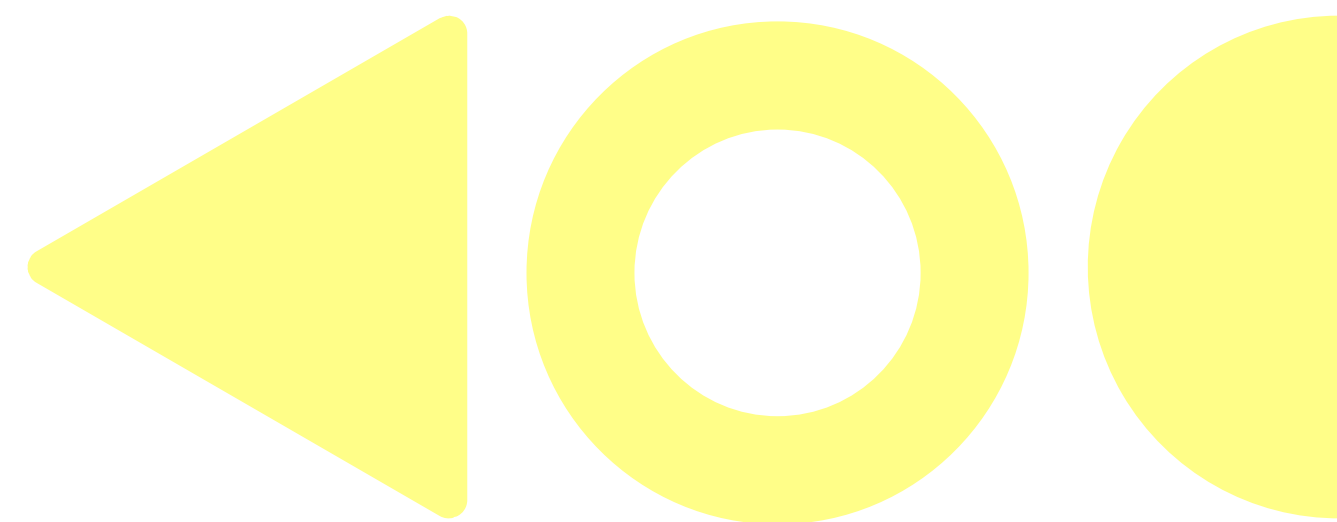
KOLÁŘOVÁ, Ivana. *Český jazyk: [pro studující učitelství 1. stupně základní školy]*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3358-6.

ŠTÍCHA, František a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013. 974 s. ISBN 978-80-200-2205-9.

Pedagogická
fakulta

Univerzita Palackého
v Olomouci

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

Národní
plán
obnovy

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Podpořeno z projektu Vzdělávání na UP 22+ edUP NPO_UPOL_MSMT-16589/2022.